

Miluji Tě Moskvu, má krasavice

Předkládám čtenáři své dojmy z Moskvy. Jsem Rus a rodilý Moskván. Také moji předkové prožili v Moskvě celý svůj život. Píšu o Moskvě to, co vím a co si o ní myslím. Moje vyprávění začíná v roce 2007; tehdy jsem došel k závěru, že se blížíme k bodu, od něhož už není návratu.

„Dávno už jsi nebyl v Moskvě“, objal mě Leonid, můj kamarád z dětství. Posad’ se do auta. Ukážu Ti, jak vypadá Moskva. Byl srpen 2007 a já jsem se začal rozhlížet.

*„Národ, kterému chybí národní uvědomění, je navážka, na které rostou jiné národy“
- Petr Stolypin*

Hned u letiště začínala zácpa, která se táhla až po stanici metra „Dynamo“ (tedy skoro do centra). A tak jsme dlouho jenom popojížděli - asi půldruhé hodiny. Ještě že byla v autě klimatizace - na ulici bylo 32° C. Bilo mi do očí, že ubylo „Volh“ a „Žigulíků“ a přibýlo cizích značek...

Leonid mě pozval k sobě domů. Bydlel v centru, přímo u stanice „Paveleckaja“, která se nachází na vnitřní straně „Sadového okruhu“¹. Narodil se zde poblíž, v předválečném cihlovém domě. V této části města jsme se jako studenti často procházeli. Dnes bydlí Leonid v paneláku, který je obehnán železným uzamčeným plotem. Příjezd je uzavřen mohutnými ocelovými vraty, následují ocelové dveře do chodby, kde jsou 4 byty, a pak ocelové dveře bytu. A je to přitom úplně obyčejný bytový dům.

„Nepůjdeme se projít? Nakoupíme, jak jsme se při setkání dohodli,“ navrhl Leonid.

Nejprve mi padlo do očí, jak se všechno přiblížilo k lidem. Všude kolem byly krámky, kiosky, spousta lékáren (vida, výhodný byznys!). Na ulici se běžně pije pivo z lahví, i když Leňa říká, že to nedávno zakázali. Porůznu leží kolem chodníku lidé (včetně žen), ale kolemjdoucí vědí, že nejsou mrtví, jen se jim udělalo nevolno od horka a alkoholu. Vedle nich spí na trávníku toulaví psi. U metra jsou skupinky bosých otrhanců - někteří z nich mají rozbitou tvář. Jsou to mladí chlapani, a na první pohled je zřejmé, že propadli alkoholu a ztratili veškerou víru ve svou budoucnost.

Podle tváře jsou to našinci, Rusové.

„Leňo, to nedělá moc dobrej dojem“

- „Ti ostatní jsou v práci. Radši se pojd’ podívat, co se tady prodává“.

Skutečně, pokud jde o potraviny, kvalita domácích masitých a mléčných výrobků se zlepšila a vytlačily import. Klobásy (salám) někdy prodávají pojízdné prodejny a Moskvané vědí, že mají kupovat „Klinskou“.

Víno je ale (nevím proč) velmi drahé. A čtvrt litru lepší vodky stojí 60 rublů. Pivo je možno popít z láhve na ulici za 20-30 rublů.

- „Vezmi si tuhle,“ radil mi Leonid, láhev dobré vodky je od 100 rublů nahoru a lístek do divadla *Lenkom*, kam se chystáš, stojí 2 000 rublů... „Máš dost času si to rozmyslet“, ušklíbl se.

„Leňo, k čemu máte ten ohromný pomník, který stojí v samém středu Moskvy na Kalužském náměstí? Hodně podobných pomníků v době „Perestrojky“ odstranili. K čemu jsou vůbec pomníky? Mají vyznačovat politické zvraty? Nebo jsou to symboly něčeho, co už pominulo?“

¹ Sadovoje koľco

Třeba, že jsme upustili od budování komunismu, ale přesto po Leninské magistrále někam ujíždíme?“

- „Copak ti nechutná vodka? Víc pij a míň přemýšlej. Táhle si kup klobásku. Zítra budeš jezdit metrem a učit se žít“.

... V metru je nyní méně žebráků. Zmizeli zpěváci a muzikanti, kterých tu bylo před deseti lety plno. Vagony ale pravidelně obcházeli dva 28letí mládenci a ukazovali své nad loktem amputované ruce. V chodbách zase stály dívky s ručně kreslenými plakáty „Umírá nám maminka. Přispějte na léčení!“ nebo „Umírá mi syn. Pomožte!“ . Nedaleko od nich stáli mladí lidé a nabízeli, že vám seženou diplom jakékoli vysoké školy nebo řidičák. Ten stojí 15 tisíc rublů a třetí den vám ho dovezou domů. Stačí jen dodat fotku a čitelně napsat své příjmení.

V metru mě zarazilo, že tu stále jezdí ony staré vozy, ve kterých jsem cestoval jako kluk před 45 lety. Na stanicích je tma a na peronech chybí orientační tabulky. Ty najdete až uvnitř vagonu. Teprve tam se přesvědčíte, jestli jedete správným směrem. Byl jsem otřesen valícím se davem; jestli zaváháš, lidský proud tě vynese tam, kam jsi nechtěl.

Myslím, že nacionalismus je tak přirozený, že nikdy, v žádném režimu požadovaném „internacionalisty“ nevyhasne. U národů podobných ruskému je divokost učení o „vředu patriotismu“ tak očividná, že o tom není ani třeba mluvit.

Dimitrij Mendělejev

V posledních desetiletích se v Moskvě vůbec nestavěly veřejné WC. U některých stanic metra je nahrazují modré mobilní záchody, jaké se používají na stavbách (přirozeně bez umyvadel). Obyčejně tam bývají tři budky. V prostřední sedí v otevřených dveřích na ráně žena, která toto „hospodářství“ spravuje. Od lidí, kteří si potřebují ulevit, vybírá po 10 rublech. Nápis hlásá „*Nikdo zde nemá přednost*“. Takoví jsou už Rusové: i zde by chtěli mít přednost!

Nikde není šipka, kde je záchod. Je to koneckonců zbytečné: zápach (který známe z dětství) nás tam dovede. Takhle to vypadá v létě. A co v zimě při minus 25?

S výstavbou mimoúrovňových křižovatek se už dávno zaspalo a jenom lenoch nic nenapsal o nekonečných zácpách ve městě. Jezdí tu hodně nelegálních taxíků „bombil“. Stačí zvednout na chodníku ruku a ihned se u vás zastaví 2 až 3 auta. Jsou to vesměs staré, hodně zchátralé „Žigulíky“. Za volantem sedávají zástupci východních nebo jižních etnik Ruské federace, kteří ruštinu moc neovládají a Moskvu neznají vůbec. Všeobecně se jim říká „Džihád-taxi“. Do autobusů a trolejbusů se nastupuje pouze předním vchodem, kde je vedle řidiče instalován turniket. Bez jízdenky neprojdeš! Už zastaralo heslo, které mě v dětství dojívalo k slzám: „Nelepším revizorem je svědomí cestujícího“. Copak dnes žijí v Moskvě jiní lidé?

Moskva samy se nyní chaoticky zastavuje pod tlakem ekonomických požadavků - nacpat na danou plochu co nejvíc budov, aniž by se vybudovala infrastruktura potřebná pro život. Nazývá se to „bodová zástavba“². Architektonická tvář města působí proto nějak podivně. Všechny nově postavené domy a komerční objekty se nyní ihned ohrazují železnými ploty, zpravidla s hlídačem. Kolik jich v Moskvě musí asi být! V čtvrti „*Zamoskvorečie*“ existují ulice, které jsou celé obehnané plotem. Malé kavárny tu nejsou, zde by se neuživily. Moskva je průchozí město, kde není pro normálního občana místo.

Prošel jsem se ještě trochu po městě. Zarazilo mě, jak vypadá bývalá knihovna V.I. Lenina, nyní *Ruská státní knihovna*. Nachází se v samém středu města, hned vedle Kremlu. Uvnitř jsem nebyl, ale šokoval mě vzhled prostranství před vchodem: rozbité žulové schody, na

² Zahušťování zástavby (?)

kterých by sis mohl zlámat nohu, křivé dlaždice a nikde žádná lavička. Ti nahoře do knihovny jistě nechodí.

Chceš-li se projet motorovou lodí od Parku kultury k *Kotelnickému nábřeží* a nazpět (je to docela blízko), stojí to 720 rublů. Pro rodinu je to drsné.

- Tak Leňo, prozkoumal jsem město i jeho obyvatele.

- A k čemu jsi dospěl?

- Řeknu Ti to upřímně: často jsem si kladl otázku, jak tu vlastně můžete žít? Potom jsem poobědval hospodě „Jelki-palki“; bylo to chutné ruské, nepříliš drahé jídlo. Celkem fajn. Ale všeobecně byly restaurace a kavárny, které jsem navštívil, drahé. Nejlevnější tuzemské pivo stálo v rychlém občerstvení stálo 100 rublů, jako v Bavorsku. Asi proto chodí lidé po ulici s půllitrem v ruce. Reklama, kterou jsem včera viděl v televizi, doslova nabádá, aby lidé pili pivo. Vidím, že pivo se stalo do roku 2007 národním ruským nápojem. Tuto myšlenku prosazoval Jelcin.

- Co je u tebe „drahé“? Jak pro koho. S čím to srovnáváš?

- Srovnávám to s Prahou. Tam jsou všechna restaurace levné a pivo taky.

Přišel čas rozloučit se s Moskvou roku 2007. Stál jsem u stanice metra pozoroval tváře lidí. Nic dobrého. Není to tím, že tváří s ruskými rysy stále ubývá. Jsme přece internacionalisté! Ale pohled na spěchající dav ve mně vyvolával smutné myšlenky. Viděl jsem tu jen málo spokojených, přívětivých, usměvavých a sebevědomých tváří. Chtělo se mi rychle opustit město, kde jsem se narodil a kde jsem prožil téměř půl století.

- *Leňo, odvez mě na Šeremetěvo.*

*******2012*******

Nacházím se zase v Moskvě, v tomtéž bytě, a to v listopadu 2012. Leonid pro mne už na Šeremetěvo nepřišel. Pozoruhodný „Aeroexpress“ mě rychle dovezl na Běloruské nádraží, a pak jsem jel metrem do stanice „Paveleckaja“³. Prostranství kolem obou nádraží jsou, stejně jako před 5 lety, rozkopána (platí to i pro rok 2013!).

Zavedení linek „Aeroexpress“ oslabilo silně pozici taxikářů „bombil“. Zatímco dříve stála cesta z letiště do nejbližší stanice metra 100 dolarů, nyní vás dovezou do centra za 40.

Zjistil jsem, že u Leňova domu zmizel kiosk, kde se dříve ohřívaly párky a kolem něhož se hemžily krysy. Místo toho zde otevřeli novou čistou kavárnu (bufet). Dobrá věc. Ceny jsem ovšem nesrovnával. Ty mohou možná vysvětlit, proč se shlukují za zbylými kiosky skupinky lidí, oblečených do černého a s pivem v rukách.

- Nebudu na Tebe naléhat. Raději si zítra zajdu se svěží hlavou do Treťjakovky. Treťjakovská galerie, ač jsem ji už mnohokrát navštívil, mě vždy ohromuje svou velikostí a svou rozsáhlou sbírkou obrazů. A vše je tam krásně upravené.

Velmi zajímavé a přívětivé je také divadelní muzeum Bachrušina!

Treťjakov i Bachrušin museli být vynikající a ctihodní lidé. Jsem přesvědčen, že takovéto osobnosti se brzy objeví i v soudobém Rusku. Už to dozrává. Chodil jsem do *Divadla Satiry* na zajímavá představení Ju.Poljakova. Tváře diváků tu byly jakési světlejší, úplně jiné než u lidí na ulici.

Nacionalismus je projevem vážnosti, lásky a oddanosti k svému národu v přítomnosti, až do ochoty obětovat svůj život, úcty a pokory před jeho minulostí, a přání blaha, slávy a úspěchu v budoucnosti.

Pavel Kovalevskij

-Tak co? Užil sis kultury?

- Ano. Moskva je velké centrum kultury, ať se s ní děje cokoli.

- A co se s ní děje? Možná se tobě něco nelíbí, ale město se musí měnit! Nemůže být 50 let stále stejné.

- S tím Leňo samozřejmě souhlasím. Nemůže a nesmí! Ale jak se Moskva změnila? Žije se v ní lépe? V tom je problém: zlepšila se doprava? Je na ulici bezpečno? A řada jiných věcí, které přispívají k životní pohodě.

- Moskva je staré město. V nepravidelné historické zástavbě je těžké vybudovat dobrou dopravní síť. A žije tu stále víc lidí. Ani nevím kolik jich tu žije: udávají se různé počty - od 11,5 do 23 milionů. Lidí je každopádně moc. Táhle v Tokiu jsou na nástupištích metra pracovníci s bílými rukavicemi a zatlačují lidi do vagónů.

- Co je to Leňo za pitomý zvyk, srovnávat se s tím nejhorším, co najdeš v jiných zemích! Tak nesmíš uvažovat. Praha je ještě starší než Moskva, ale přesto tu byla její⁴ historická část opatrně zachována. Počet obyvatel vzrostl, ale v poslední době se žije v Praze přesto pohodlněji. Městské úřady staví promyšleně a s předstihem nové silnice, výpadovky a stanice metra. Městská hromadná doprava funguje přesně podle jízdních řádů, které jsou vyvěšeny na každé zastávce tramvaje či autobusu. Podle nich je možno si kontrolovat hodinky! Také řidiči aut respektují zákon a nikdy se nestaví do pásů vyhrazených veřejné dopravě.

³ Je tam i nádraží (pozn.překl.)

⁴ Chaoticky zastavěná

- Budiž. Ale sedíme tady v Moskvě, v mé kuchyni, a náš rozhovor by měl být stejně otevřený jako kdysi, v 70. letech. Pamatuješ? Ještě si nalij. Hlavní je to, co se stalo v Moskvě: změnilo se národnostní složení obyvatelstva. Je přirozené, že představitelé každého etnika přinesou do města své zvyklosti či obyčeje (které jsou možná i lepší než naše) a mentalitu. Někdy se tyto „lepší“ zvyklosti různých skupin střetávají a vzniká konflikt. „Se svým řádem nechod' do cizího kláštera“, říká ruské přísloví.

- Řekni mi Leňo, kolik v Moskvě žije vlastně Rusů?

- Záleží na tom, koho považujeme za Rusa. Někde se píše 58%, ale většina zdrojů udává 31%.

Nacionalismus⁵ je podle mého názoru lidová upřímnost, na rozdíl od licoměrnosti a chytračení politických stran. Rodilým Rusům není vůbec jedno, jestli jsou na špici nebo zůstávají pozadu.

Michail Menšikov

V našem domě například žije arménská rodina. Muži dvou generací jsou všichni profesory. Jsou to kulturně založení, inteligentní lidé a mluví krásnou ruštinou - dopřej to Bůh každému. V ničem se od nás neliší, jen mají ve velké oblibě kinzu (dýku).

- A kolik v Moskvě žije těch, kteří se tu narodili? Udává se 5-10%, ale lze tomu věřit? A jaký řád či kodex dneska platí? A odkud pocházejí soudci? To jsou všechno zapeklité otázky... Ale dříve „Moskvané“ ve svatebním průvodu nestříleli po Moskvanech.

Řeknu Ti jeden současný vtip: mezi Moskvaný byl proveden průzkum - měli odpovědět na otázku, jaký vztah mají Moskvané k „naplaveninám“. Jedna polovina odpověděla lámanou ruštinou: „Ale ano, ať sem přijíždějí“. Druhá polovina zase: „Poslyš, o čem mluvíš, jaký rozdíl?“.

- Leňo, tomu vůbec nerozumím. Místo „Rusové“ se stále častěji říká „Rossijaně“. Mají Rusové své hlavní město, kde by se žilo podle tradic ruské kultury, ruských obyčejů? Arméni mají přece Jerevan, Gruzínci mají Tbilisi, Čečenci mají hlavní město Groznyj, Tataři žijí v Tatarstanu s hlavním městem Kazaň. A co mají Rusové? Jakou zemi a jaké hlavní město? Všechny národy Ruské Federace mají své hlavní město. V něm chtějí žít podle svých kulturních tradic. Mají na to právo! Lidé se nemůžou nutit žít multikulturně, ani to nejde. Udělal jsem pro tebe výpis z oficiálních statistik:

- v Dagestáně je 4,7% Rusů

- v Ingušsku je méně než 2% Rusů

- v Čečensku je míň než 4% Rusů

Jsou tam přirozeně jiné „pořádky“.

- Tady tě demagogové obviní z nacionalismu.

- Co vlastně rozumíš slovem „nacionalismus“? Jsem pro ruskou kulturu a tradice, říkám to otevřeně. Je na tom něco špatného? Neznamená to lásku k svému národu, jeho tradicím a kultuře, touhu žít ve vypočitatelných poměrech? Nemám rád nálepky, jako „*genocida ruského národa*“, ale přesto... Víš co řekl Petr Stolypin: „Národ bez svého uvědomění je navážka, na které rostou národy jiné“. Musíme mít odvahu si přiznat, že v Moskvě se schyluje ke katastrofě: zániku Moskvy jako ruského města. Jen jeden krok nás dělí od bodu, *od něhož už není návratu*.

Ovšem, dnes je většina obyvatel Moskvy „naplavenina“ - lidé kteří se zde nenarodili a nevyrostali tu. Současná Moskva je pro tyto lidi určitě lákavější než město nebo vesnice, odkud je vyhnala válka nebo nezaměstnanost. Nemají jiný cíl než tu žít a vydělávat. To nelze

⁵ Spíše: vlastenectví

⁶ Russkije

přistěhovalcům vyčítat. Ale jejich duše jsou někde jinde. Žijí ve svých národnostních enklávách, kde se lépe cítí. A představitelé těchto enkláv se často úspěšně dostávají do řídicích pozic a úspěšně je zastávají.

Moskva se bude líbit dnešním školákům, kteří jinou Moskvu nepoznali. Neviděli, jak se večer lidé procházejí po ulici Gorkého se svými rodinami, nepoznali metro bez divokých tlačenic, kde zmrzlinářky prodávaly vynikající zmrzlinu v oplatkových pohárkách, a neviděli ani rozesmáté tváře lidí věřících ve světlou budoucnost, ani zdvořilost mezi lidmi na ulici. O mnoho přišli; je mi jich líto.

- Souhlasím Leňo, Moskva je ale veliké město. V její architektuře najdeš historické etapy celé země: stalinské mrakodrapy, kanály, zdymadla, říční přístav, Moskevskou státní univerzitu, chruščevovské pětipodlažní budovy, Sjezdový palác uvnitř Kremlu i moderní zástavbu západního typu⁷. Upřímné uznání nastávající situace, kdy Moskva už nebude autenticky ruské město, to je první krok správným směrem, který vyžaduje velikánskou odvahu.

- Jenom ať tě nenapadne napsat všechno, o čem jsme se tady za lahvičkou vodky bavili. Ve tvých názorech tě nikdo nepodpoří - nanejvýš rodilí Moskvané, kterých je, jak víš, hrstka.

Praha-Moskva-Praha 2012

⁷ (zřejmě) západoevropského; čtvrť „Novyje Čerjomuški“ (=střemcha)